

Ա.Վ. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ, Ա.Ա. ՄԿՐՏՉՅԱՆ

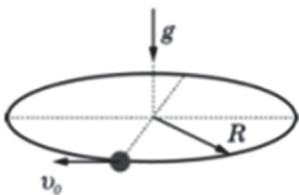
ՄԱՐՄՆԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԿՈՐ ՀԵՏԱԳԾՈՎ ՇՓՄԱՆ ՈՒԺԻ ԱՌԿԱՅՈՒԹՅԱՄԲ

Հետազոտվել է մարմնի շրջանաձև շարժումը շփման ուժի առկայությամբ, որոշվել է արագության կախվածությունը ժամանակից, կենտրոնական անկյունից, նաև սկզբնական արագության կախվածությունը շփման գործակցից:

Առանցքային բառեր. շփման ուժ, շփման գործակցից, շրջանաձև շարժում, դիսիպատիվ համակարգ:

Մարմնի կորագիծ շարժումը շփման ուժի առկայությամբ ուսումնասիրվել է հետևյալ խնդրի օրինակով:

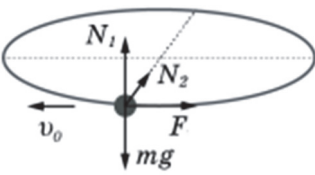
R շառավղով բարակ մեխանիկական օղակի վրա ազատ հազցված է *m* զանգվածով մարմին (նկ.1): Մարմնի և օղակի միջև շփման գործակցիցը μ է: Օղակը գտնվում է հորիզոնական հարթության վրա: Սրանալ, թե ինչպիսի՞ սկզբնական V_0 արագության դեպքում մարմինը կկարողանա կատարել մեկ լրիվ պտույտ:

Նկ. 1

Աշխատանքի կարևորությունն այն է, որ տվյալ խնդիրը նպաստում է՝ հասկանալու ավելի բարդ խնդիրների լուծումը: Դրանցից մեկն է «մահվան օղակի» խնդրի լուծումը շփման ուժի առկայությամբ [1]: Խնդրի մեջ տեղ գտած գաղափարներն օգտագործվում են ատրակցիոնների օպտիմալ մոդելավորման գործում [2]:

Խնդրի լուծումը. Պատկերենք շարժման ընթացքում մարմնի վրա ազդող ուժերը (նկ.2): Ամբողջ շարժման ընթացքում մարմնի վրա ազդում է շփման ուժ, որն ուղղված է մարմնի արագությանը հակառակ և մոդուլով հավասար է՝

Նկ. 2

$$F = \mu N, \tag{1}$$

որտեղ *N*-ը հավասար է՝

$$\vec{N} = \vec{N}_1 + \vec{N}_2 : \tag{2}$$

Իսկ նրա մոդուլը հավասար է՝

$$|\vec{N}| = \sqrt{N_1^2 + N_2^2} : \tag{3}$$

Եթե գրենք շարժման հավասարումը և պրոյեկտենք բոլոր երեք առանցքների վրա, ապա կստանանք հետևյալ հավասարումների համակարգը՝

$$N_1 = mg , \quad (4)$$

$$N_2 = \frac{mV^2}{R} , \quad (5)$$

$$m \frac{dV}{dt} = -\mu N : \quad (6)$$

Միավորելով (3)-(6)-ը՝ ստանում ենք հետևյալ դիֆերենցիալ հավասարումը՝

$$\frac{dV}{dt} = -\mu \sqrt{g^2 + \left(\frac{V^2}{R}\right)^2} : \quad (7)$$

Արագության ժամանակից կախվածությունից անցնենք արագության կախվածությանը կենտրոնական անկյունից: Նշանակենք այդ անկյունը φ -ով: Դրա համար օգտվենք հետևյալ առնչությունից՝ dS -ը, որը հանդիսանում է dt ժամանակում մարմնի գծած աղեղի երկարությունը՝ հավասար է $Rd\varphi$, իսկ մյուս կողմից հավասար է Vdt : Միավորելով այս երկու հավասարումը՝ ստանում ենք.

$$dt = \frac{Rd\varphi}{V} : \quad (8)$$

Հաշվի առնելով այս առնչությունը, կստանանք՝

$$\frac{du}{d\varphi} = -2\mu \sqrt{g^2 R^2 + u^2} , \quad (9)$$

որտեղ $u = V^2$: Սկզբնական արագությունը կլինի փոքրագույն, եթե $\varphi = 2\pi$ դեպքում մարմնի արագությունը լինի 0: Լուծելով (9) դիֆերենցիալ հավասարումը, տեղադրելով սկզբնական պայմանները, V_0 -ի փոքրագույն արժեքի համար կստանանք՝

$$V_0 = [gR \sinh(4\pi\mu)]^{\frac{1}{2}} : \quad (10)$$

Այսինքն, ֆիքսված μ -ի դեպքում ցանկացած $V \geq V_0$ -ի համար մարմինը կկատարի մեկ լրիվ պտույտ:

Նշենք նաև, որ մետաղ-մետաղ զույգի համար շփման գործակիցը մոտավորապես 0.2 է, հետևաբար՝ մեկ մետր շառավղով օղակի համար մինիմալ արագությունը կլինի $V_0 = 7.75 \frac{m}{s}$:

Հավելված.

Ստանանք (10)-ի բանաձևը, դրա համար ինտեգրենք u_0 – ից մինչև 0՝

$$\int_{u_0}^0 \frac{1}{\sqrt{g^2 R^2 + u^2}} du = \int_0^{2\pi} -2\mu d\varphi , \quad (11)$$

$$\tanh^{-1} \left(\frac{V_0^2}{\sqrt{g^2 R^2 + V_0^2}} \right) = 4\mu\pi , \quad (12)$$

$$\frac{V_0^2}{\sqrt{g^2 R^2 + V_0^2}} = \tanh(4\pi\mu), \quad (13)$$

$$V_0^4 = \frac{g^2 R^2 \tanh^2(4\pi\mu)}{1 - \tanh^2(4\pi\mu)}. \quad (14)$$

Օգտվելով այն առնչությունից, որ՝

$$\cosh^2 x - \sinh^2 x = 1, \quad (15)$$

ստանում ենք՝

$$V_0^4 = g^2 R^2 \sinh^2(4\pi\mu), \quad (16)$$

ինչը համարժեք է (10)-ին:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. **Klobus W.** Motion on a vertical loop with friction // Am. J. Phys. -2011.-79.- P. 913-918.
2. **Nordmark A.B., Essén H.** The comfortable roller coaster - on the shape of tracks with a constant normal force //Eur. J. Phys. -2010.-31.- P.1307-1317.

Ա.Վ. ՍԵՏՐՍՅԱՆ, Ա.Ա. ՄԿՐՏՉՅԱՆ

ДВИЖЕНИЕ ТЕЛА ПО КРИВОЛИНЕЙНОЙ ТРАЕКТОРИИ ПРИ НАЛИЧИИ СИЛЫ ТРЕНИЯ

Исследуется движение тела по окружности при наличии силы трения. Получены зависимости скорости от времени и центрального угла, а также зависимость начальной скорости от коэффициента трения.

Ключевые слова: сила трения, коэффициент трения, движение тела по окружности, диссипативная система.

A.V. PETROSYAN, A.A. MKRTCHYAN

MOVEMENT OF THE BODY BY A CURVED TRAJECTORY IN CASE OF A FRICTIONAL FORCE

The circular motion of a body in the presence of a frictional force is studied. The dependences of velocity on time, and the central angle, as well as the dependence of the initial velocity on the coefficient of friction are obtained.

Keywords: frictional force, coefficient of friction, circular motion, dissipative system.